

IRODALOM

FOLYÓIRATCIKKEK

DAY, L.H.: *Recent Fertility Trends in Industrialized Countries: Toward a Fluctuating or a Stable Pattern?* (A termékenység legújabb trendjei a fejlett ipari országokban. Változékonyság vagy stabilizáció felé?) *European Journal of Population*, 1995/3. 275–288. p.

A cikk áttekinti és adatokkal, ábrákkal bemutatja, publikált nemzetközi vizsgálatok eredményei alapján, hogy a világ "fejlett ipari" országaiban a termékenység soha nem látott alacsony szintre csökkent. De nem egyenletesen és egyértelműen, hanem vagy folyamatosan, vagy szerény emelkedésekkel ingadozott. Az okok sokfélesége között bizonyára fontos szerepe van a születésszabályozásnak.

Régen sejtik a demográfusok, hogy a családtervezésnek a termékenységre gyakorolt hatása szempontjából több választ kaphatnak az "átmeneti jelenségekre" az éves születési arányokból, mint a befejezett termékenység mutatóiból (pl. a gazdasági recesszió vagy politikai események tekintetében). Többen rámutattak arra, hogy a termékenység jövője vizsgálatánál inkább a fluktuációt, mintsem a hosszabb távú trendeket kell figyelembe venni. E gondolat jegyében elemzi az egyes országok éves "periódus" termékenységi adatait 1965-től napjainkig mutatkozó változásaikban, e szerint csoportosítja is az országokat. Az adatok alakulását az "utánpótlási szinthez" viszonyítja. Ezek alapján vizsgálja azt a kérdést, hogy e változások csupán a születésszabályozás mikéntjétől függenek-e, vagy van-e valami, ami annál szilárdabb és tartósabb? Válasza: "Nehéz ezt megmondani!" A következő kérdés: mennyiben támaszkodhatunk az előrejelzéseknél az országos adatokra, vagy hogyan lehet figyelembe venni az országokon belüli földrajzi, etnikai, világnézeti, vagy egyéb általános körülmények szerinti eltéréseket, mint pl. a gazdasági adottságok, a nők helyzete és szerepe, a család-ideál, egyéni ambíciók, vallási kötődések, a nemzetközi vándorlás, vagy az állami (politikai és kulturális) beavatkozás (pronatalista politika), vagy ismert demográfiai tényezők (öregedés) hatásait?

A nők munkavállalásával kapcsolatban több jelzés utal a nőket befolyásoló tényezők elemzésére, magatartásukat befolyásoló szempontokra, mint pl. türelmetlenségük az egyenlőtlenséggel kapcsolatban, munkájuk nem megfelelő értékelése, az otthoni munka értékelésének hiánya. Mások a "fogyasztói társadalom" szemszögéből arra a kérdésre keresik a választ, hogy elfogadható-e az, hogy nem kevesen vannak, akik számára a fogyasztás legalacsonyabb szintje is elérhetetlen, míg a fogyasztási cikkek reklámjára fordított összegek jobban is felhasználhatók lennének. Azt is lehetne vizsgálni, hogy a "jóllakottság" érzése nem alakul-e ki azokban, akik már "mindent elértek", és a családi ambíciók nem jelentenek további "profit-lehetőséget".

Több tanulmány tárgya az is, hogy a fluktuációk során végül is fog-e nőni a termékenység az utánpótlási szint fölé. Itt mutat rá a szerző, hogy az egyes országok etnikai eltérései mellett hogyan hathat a nemzetközi vándorlás a befogadó országok termékenységére. Eddigi tapasztalatok szerint a "bevándorló" népesség eredetileg magasabb termékenységi magatartása egy-két generáció során "elolvad", illetve beolvad a befogadó ország szintjébe.

Szerző szerint a jövőben egyaránt előfordulhat a termékenység növekedése, csökkenése vagy fluktuációja, ennek ellenére a termékenység szintje az utánpótlás szintje közelében alakul. E mozgások során elsőrendűen fontos figyelni az emberi magatartást, el kell szakadni a "homo oeconomicus" modelljétől és rafinált matematikai formulák keresésétől. A kutatás feladata tehát nemhogy beszűkülne, hanem éppen kiterjesztendő, és pedig az inkább szociológiai, intézményi, sőt pszichológiai tényezők irányába, mélységében pedig az egyes népességek jellemző csoportjaira, mint pl. a vallási és etnikai csoportok, a vándorlók, az elváltak, a dolgozó anyák, szomszédságok és lakás-típusok szerinti elemzésre.

H.L.

DIMITROVA, M.—DONKOV, K.: *Bulgarian population*. (Bulgária népessége.) Statistical Review — Republic of Bulgaria, 1994/1. 4—5. p.

Az 1992. december 4-én megtartott népszámlálás adatai szerint Bulgária népessége 8 487 317 főt tett ki. 1887-hez viszonyítva a népességszám több mint 2,7-szeresére növekedett. Az előző (1985. évi) cenzenél képest azonban — Bulgária történetében először — mintegy 461 ezer fős népességszökkenést regisztráltak.

A népesség évi átlagos növekedése Bulgáriában 1921 és 1926 között volt a legnagyobb — mintegy 105 ezer fő —, 1927 és 1934 között pedig mintegy 75 ezer fő. A legkisebb mértékű népességnövekedés — évi kb. 22 ezer fő — 1976 és 1985 között volt jellemző az országra, az 1986—1992 közötti időszakban viszont már a népesség fogyása kezdődött meg, évente átlag 66 ezer fős csökkenéssel.

Az ország demográfiai helyzetét tekintve az elmúlt tíz év lényeges jellemzője volt az intenzív kivándorlás. Becslések szerint 1989—1991 óta kb. 386 ezer fő hagyta el az országot. Ehhez az értékhez hozzáadva a hivatalos statisztika által nem regisztrált kivándorlókat, valamint az országot 1992-ben elhagyók számát, a teljes migrációs kiáramlás elérné a 476 ezer főt.

1986 és 1992 között a városi népesség száma 5800 ezerről 5704 ezerre, a falusi népesség száma pedig 3149 ezerről 2783 ezerre csökkent.

A bolgár népesség nemek szerinti összetételében nagyarányú változás következett be. 1900-ban 1000 férfira 961 nő jutott; ettől kezdve a népesség nemek szerinti összetételében a nők javára történő eltolódás ment végbe, s 1946-ban egyensúlyi állapot alakult ki. A tendencia azonban tovább folytatódott, és 1956-ban 1000 férfira már 1004, 1992-ben pedig 1035 nő jutott.

1992 végén a munkaképes korúnál fiatalabb népesség aránya 19,9% volt (ami 1900-hoz viszonyítva mintegy 2,2-szeres csökkenést jelent), a munkaképes korúnál idősebb népesség aránya viszont elérte a 24,5%-ot, ami az 1900-as érték 2,5-szöröse. A munkaképes korú népesség részaránya 1956-ban volt a legmagasabb (58,9%), 1992-re pedig 55,7%-ra csökkent.

A népesség elöregedése egyre gyorsabb ütemben zajlik. 1985 és 1992 között volt megfigyelhető az öregedés leggyorsabb növekedési üteme; ez alatt a 7 év alatt a "fiatal" népesség relatív aránya mintegy 3 százalékponttal csökkent, míg az "idős" népességé mintegy 3,4 százalékponttal növekedett.

Sz. Zs.

LARIVIERE, J.-P.: *Corée du Nord: particularisme socio-économique, parallélisme démographique avec le Sud*. (Észak-Korea: társadalmi-gazdasági különültség és demográfiai párhuzamosság a Déellel.) *Espace, Populations, Sociétés*, 1995/2. 203—207. p.

1989-ben a politikai elszigetelődés megszűnését követően bizonyos demográfiai adatok hozzáférhetővé váltak. A rendőrségi nyilvántartások lehetővé tették a demográfiai folyamatok rekonstruálását 1960-ig visszamenően, illetve előrevetítésüket 2010-ig.

A demográfiai átmenet időszakát, mely jóval a II. világháborút megelőzően elkezdődött, a születéskor várható élettartam gyorsuló növekedése és a halandóság látványos csökkenése jellemezte. 1950 körül a kevésbé fejlett országok közül a két Koreában volt a legmagasabb (47 év) a várható élettartam és a háborús időszakot kivéve, különösen 1960 és 1980 között, zuhanásszerűen csökkent a halandóság, és a csökkenés — ha lelessut is — jelenleg is folytatódik. A várható élettartam — ha hihetünk a publikált adatoknak — 70 év körüli mindkét országban.

1970-ben Északon még 7 gyermek jutott egy nőre (Délien már az 50-es években elkezdődött a csökkenés), azóta azonban a termékenységi mutató $2/3$ -ával csökkent, és a mai 2,4 gyermek/nő arány alig több a generációváltáshoz szükségesnél, noha még mindig magasabb a szomszédos országokénál. A Kínához nagyon hasonló születéskorlátozó politika favorizálja a későbbi házasságkötést (27 éves korhatárt szab meg a nők esetében), valamint a páronként két gyermeket.

A demográfiai növekedést (az 1960-as években 3%, 1970 körül 4% évente, 1975-től évi 2%) a tartósan magas termékenység, másrészt a következményeként kialakult korstruktúra okozta. 1970-ben az átlagéletkor alig érte el a 17 évet. A népesség "öregedése" még éppcsak elkezdődött, és csak 2015-re várható, hogy az ország egésze tekintetében a 65 éves és idősebbek aránya eléri a 7%-ot.

1950-ben Észak-Korea lakossága a déliek 48%-a volt csupán, aránya mostanra 52%-ra nőtt (23, illetve 44,5 millió), de a demográfiai átmenet Északon gyorsan és hatásosan zajlik (ne feledkezzünk meg azonban arról az időbeli eltolódásról, ami a halandóság csökkenése és a születések között van), aminek következménye lehet, hogy a két ország, valamint Kelet-Ázsia egészének demográfiai helyzete gyorsan hasonlóvá válhat.

A magyarázatot keresve nyilvánvaló, hogy a társadalmi-kulturális összetevők hatásait kell számba vennünk. Az iskolázottság gyors növekedése (a városokban és az aktív népesség körében), valamint a nők helyzetében bekövetkezett változás (a termelésbe való bevonásuk) a két fő ok.

A II. világháború végén a városias területek aránya még alig haladta meg a 10%-ot; 1970-ben Észak-Koreában arányuk 54%, míg Délen 41%. 1953 és 1987 között a városi népesség aránya Északon megnyolcszorozódott, és a fejlődés legfontosabb sajátosságává vált az aktív népesség egyedülállóan gyors növekedési részaránya, áramlása (kollektív) mezőgazdaságból a többi szektor (főleg az ipar) irányába. Jelenleg már csupán a civil lakosság $1/4$ -e él mezőgazdasági tevékenységből (Délien 15%).

A szerző véleménye szerint az Észak-Koreában bekövetkezett gyors demográfiai átalakulást, illetve a két ország közti párhuzamosságokat magyarázni lehet az Északon bekövetkezett alapvető társadalmi változásokkal. Lehetséges azonban, hogy a világ nagy kulturális egységeihez tartozó országok — mint amilyen Kelet-Ázsia — nagyon hasonló fejlődést járnak be, még óriási politikai, társadalmi és gazdasági eltérések esetén is.

G.M.

NEBENFÜHR, E.: Determinanten für die Geburt eines zweiten Kindes. (A második gyermek születését meghatározó tényezők.) Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft, 1995/2. 207—214. p.

A gyermekkel kapcsolatos döntés napjainkban többé már elsődlegesen nem gazdasági alapokra, hanem inkább érzelmi tényezőkre vezethető vissza. A személyes vágyakozás a gyermek után a megfelelő korú népesség körében általában érzékelhető. Az első szülést követően azonban az érzelmi beállítottság számos esetben módosul. Sokan megelégednek egy gyermekkel, és kevésbé érzik a késztetést második gyermek nemzésére, függetlenül attól, hogy a közvélemény a 2 gyermekes családot tartja általában ideálisnak.

A jelenleg termékeny életkorban lévő nemzedék magatartását természetesen befolyásolhatja a társadalmi struktúra megváltozása, a modernizáció, a közvélemény értékrendjének átalakulása, a jövőtől való félelem, a demográfiai magatartásról alkotott nézetek módosulása. E "makro" szintű tényezők mellett természetesen sajátos családi és egyéni szempontok is hatást gyakorolhatnak a gyermekvállalási hajlandóságra.

E kérdésekre keresett választ az Ausztriában 1992—1993-ban végrehajtott felmérés, melynek keretében 1494 20—54 éves férfival és nővel készítették interjút. Az olyan 25—39 éves anyák esetében, akiknek a felmérés előtt már volt egy gyermekük, külön kérdést tettek

fel arra vonatkozóan, hogy az azóta eltelt időszakban sor került-e második gyermek születésére. A vizsgálat alkalmával többféle háttéradat (életkor, családi állapot, kereső tevékenység, iskolázottság, az egy főre jutó jövedelem az adott háztartáson belül, vallásosság, párt-preferencia, a lakóhely szerinti település nagysága) megismerésére és feldolgozására is lehetőséget teremtettek.

Az eredmények igazolták azt az előzetes feltételezést, hogy a kereső tevékenységet folytató nők kevésbé vállalkoztak második gyermek szülésére, mint a háztartásbeliek. Az életkor ugyancsak jelentős szerepet játszott, a 35–39 éves nők rendszerint megelégedtek már az egyedüli gyermekkel, míg a fiatalabbak többsége második gyermeket is szült. Az egy főre jutó jövedelem nagysága és a második gyermek nemzésére irányuló hajlandóság között fordított összefüggést lehetett észlelni: a legmagasabb jövedelműek tarattak ki leginkább az "egyke" mellett.

Az említetteken kívül még további változókat is bevontak az elemzésbe, bár azoknál a szignifikancia követelménye már kevésbé érvényesülhetett. Figyelmet érdemel például, hogy a vallás fontosságát hangsúlyozó nőknek valamivel több mint fele második gyermeket is szült, a vallásilag közömbösöknél viszont e mutató értéke csak egyharmadot tett ki. Ennek fényében némileg ellentmondásos és meglepő következtetésre vezetett a politikai orientáció szerinti vizsgálat. A baloldali pártokhoz, politikai csoportokhoz (szociáldemokraták, "zöldek") kötődők ugyanis inkább mutatkoztak hajlandónak a második szülésre, mint a konzervatívabb felfogásúak. E hajlandóságot a lakóhely szerinti település nagysága szintén befolyásolta. A bécsi nők nagy többsége elutasította a második gyermek felnevelésével járó gondokat. A kisebb városokban az arány már jóval kedvezőbb volt, az 5000-nél kevesebb lakossal rendelkező településeken pedig a többség vállalta a második szülést.

Nyiivánvaló, hogy a személyes körülményeket közvetlenül meghatározó jellemzők — mint például a családi állapot — erősen közrejátszottak a gyermekvállalási szándékban. A házasságban élők könnyebben elszánhatták magukat a második gyermek nemzésére, mint az elváltak, özvegyek vagy hajadonok. A családi állapotot, az életkort és néhány más változót összekapcsolva, nagy vonalakban kialakíthatók azok a modellek, amelyek a második gyermekkel kapcsolatos döntés értékrendjét meghatározzák.

Az elemzés módot nyújtott végeredményben a döntő faktorok kiemelésére, amelyeket más — kevésbé jellemző — tényezők érdemlegesen nem módosíthatnak. Ezenkívül érdekes, és részben eddig kevésbé ismert összefüggésekre is sikerült rámutatni. Ilyen összefüggés fedezhető fel például a kor és a családi állapot között. A férjes nők ugyanis a termékeny életszakasz vége felé már kevésbé hajlandók második gyermekre gondolni, a házasságon kívül élők viszont inkább hajlamosak a második szülést időbelileg későbbre halasztani.

F.J.

SCHWARZ, K.: In welchen Familien wachsen die Kinder und Jugendlichen in Deutschland auf? (Milyen családokban nőnek fel a német gyermekek és fiatalok?) Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft, 1995/3. 271–292. p.

A tanulmány a gyermekek és a 18 éven aluli fiatalok családi helyzetét teszi vizsgálat tárgyává. Németország nyugati és keleti területein 1993-ban együttesen 15,6 millió 18 éven aluli személy élt, akiknek többsége (nyugaton 73%-a, keleten 64%-a) egész életét vér szerinti szüleivel töltötte. Meg kell azonban jegyezni, hogy a gyermekek növekvő hányada házasságon kívül születik, de a nem törvényesen születettek mintegy egyharmadának helyzete a szülők utólagos házasságkötése révén rendeződik. Ennek ellentétele a gyermekes szülők fokozódó válási hajlandósága, ami főleg a keleti területeken mutatkozik meg erőteljesen. Egyre több gyermeknél ugyanis így módon felnevelkedésének korábbi vagy későbbi stádiumában törés következik be: megszűnik az a védelem, amit csak a teljes család nyújthat.

Az új és a régi szövetségi tartományok között feltűnő az eltérés a családban élő gyermekek korösszetétele tekintetében. Az előbbieken ugyanis a születésszám rendkívüli visszaesése folytán a 3 éven aluliak aránya rendkívül alacsonyra süllyedt.

A múlt század végén és részben még a következő évtizedekben is a felnövekvő, sőt a kisebb gyermekek életviszonyait nagy hányadban fenyegette a részleges, vagy teljes árvaság, tehát az egyik, még kedvezőtlenebb esetben mindkét szülő elvesztése. E veszély az utóbbi évtizedekben az élettartam meghosszabbodása révén lényegesen csökkent, viszont a családi biztonság fő veszélyforrását ehelyett a válások számának drámai növekedése jelentette.

A családi élet tekintetében meghatározó tényező, hogy a gyermekek növekvő része egyedüli gyermekként, testvér nélkül nevelkedik. Különösen nagy mértékben esik vissza a három és annál több gyermeket nevelő családok aránya. Ezzel párhuzamosan egyre több házaspár a teljes gyermektelenséget választja.

Az egyedüli gyermekként felnövekvők kérdése mindenképpen mint szocializációs probléma is jelentkezik. Az a körülmény, hogy még a 15–17 éves kort elérőknek is mintegy negyedrésze — nyilván végérvényesen — testvér nélkül marad, olyan jellemvonások kialakulásának kedvez, amelyek hátráltathatják a társadalomba való beilleszkedést.

Az 1993. évi helyzetet rögzítő "pillanatfelvétel" mellett megkísérelték a családi állapot időbeli változását is nyomon követni. Ebből a vizsgálatból azt az alapvető következtetést vonták le, hogy a régi szövetségi területen a gyermekek 20%-ának, az új területen pedig 30%-ának a családi helyzete legalább egy alkalommal változott.

A családi feltételek átalakulásának folyamata nagyjából az elmúlt negyedszázados időszakban vált érzékelhetővé. (A második világháborút követő első huszonöt évben is jelentkeztek ugyan már bizonyos kedvezőtlen tendenciák, de ezek akkor még nem érték el a "kritikus" szintet.)

Az újabban felgyorsult változások a felnövekvő gyermekek: egyre nagyobb hányadának körülményeire gyakoroltak maradandó hatást. Számos gyermek és serdülőkorú fiatal kénytelen például elviselni a mostoha- vagy mostoröszkővel való együttéléséből eredő konfliktusokat. Ezeknek az elviselését gyakran még nehezítheti az a tudat, hogy a vér szerinti szülő is életben van, tehát a gondokat valójában a család stabilitásának a felbomlása idézte elő. Nem nehéz következtetni azokra a főbb okokra, amelyek indokolják, hogy a családi élet hanyatlása, a válások elszaporodása miért éppen a keleti területeken mutatkozott meg a legkifejezettebben. Az egykori NDK fennállása idején ugyanis e területeken maga az állam szorgalmazta a hagyományos értékek felszámolását, a vallási normák fellazítását, az egyházak befolyásának visszaszorítását.

Hangsúlyozni kell, hogy egész Németországban és az ország határain kívül is megfigyelhetők olyan tendenciák, amelyek előreláthatólag folytatódnak, és hosszú távon nem kedveznek a család stabilitásának. Bizonyos, hogy ezekben szerepet játszik a nők megváltozott helyzete. Meghatározó jelentőségű ilyen tekintetben egyrészt a fogamzásgátlás különböző módszereinek elterjedése, a terhességmegszakítás tényleges szabaddá tétele, másrészt a női munkavállalásból adódó nagyobb anyagi függetlenség.

A körülményekhez a szociálpolitikának is alkalmazkodnia kellett. Egyre égetőbb feladatként jelentkezett ugyanis, hogy a gyermeküket egyedül nevelő anyák növekvő tömege részére legalább a szociális-kulturális igényeknek megfelelő minimumot biztosítsák. Ezzel azonban — szándékától függetlenül — maga is hozzájárult annak a szemléletnek az erősödéséhez, mely szerint a házasságkötés, illetve a házasság fenntartása nem szükségszerű feltétele többé az anya és gyermeke létbiztonságának. A szexuális partnerek nagyobb gond nélkül megtehetik, hogy akár a "formális" házasság mellőzésével hozzanak világra gyermekeket, bár az ilyen kapcsolatokból rendszerint kevés utód származik.

Vitathatatlan, hogy a hagyományos család fellazulása, továbbá a házasságon kívüli születések fokozódó gyakorisága rendkívül súlyos szociális, gazdasági és jogi problémákat vet fel, amelyek megoldására a társadalom nincs felkészülve. Jelen vannak ugyanakkor még a családi élet megőrzésére törekvő erők is. Kérdéses viszont, hogy befolyásukat meddig érvényesíthetik?

F.J.

BOOTH, A.—JOHNSON, D.R.—BRANAMAN, A.—SICA, A.: *Belief and Behavior: Does Religion Matter in Today's Marriage?* (Hit és magatartás: számít-e a vallás a mai házasságban?) *Journal of Marriage and the Family*. 1995/3. 661—671. p.

A tanulmány a vallásosság és a házastársi kapcsolatok minősége közötti kölcsönös összefüggéseket elemzi. A házasságban élő személyek országos mintáján végzett longitudinális vizsgálat alapján arra keres választ, milyen mértékben befolyásolja a vallásos meggyőződés változása a házasság minőségét, és fordítva, milyen mértékben hat a házasság minőségének megváltozása a házastársak vallásosságára. Mivel a hasonló tárgyú korábbi vizsgálatok keresztmetszeti jellegűek voltak, hiánypótló munkáról van szó, amelynek során nemcsak azt kutatták, hogy létezik-e a kérdéses összefüggés, hanem azt is, hogy amennyiben igen, a házasság, ill. a vallásosság mely aspektusait érintik.

A társadalomkutatók régóta foglalkoznak azzal, hogy a vallási érzelmek mi módon befolyásolják az emberek társadalmi viselkedését. Egyes tudósok, mint pl. *Durkheim*, már a múlt században vizsgálták, hogyan irányítja, igazolja és segíti a természetfeletti erőbe vetett hit az ember társadalmi tevékenységét. Újabban azonban egyes kutatók megkérdőjelezik a vallásnak mint a mai társadalom integráló tényezőjének erejét, aláhúзва, hogy a modernizáció eredményeként csökkent a vallási intézmények társadalmi ellenőrző képessége.

A vallás szocializáló erejének egyik területe a vallásosság és a család közötti kapcsolat lehet. Megállapítva, hogy a házastársi köteleességek külső kontrollra épülő hagyományos koncepcióit a modernizáció valóban szétmorzsolta, a kutatók azt sugallják, hogy a vallási intézmények másfajta szerepet is játszhatnak, mint a negatív társadalmi szabályozását. Végső soron az eredmények arra utalnak, hogy a vallásgyakorlás fokozódása csak ritkán eredményezi a házasság minőségének jobbúlását. Bár a mélyebb vallásosság némileg háttérbe szorítja a válás gondolatát, nem képes azonban fokozni a házastársak boldogságérzetét vagy csökkenteni az akár váláshoz is vezető konfliktusokat. Másfelől a házasság boldogságának teljesebbé válása kismértékben előmozdítja a gyakrabban történő templombajarást és a vallásnak a mindennapi életre gyakorolt befolyását. A vallás és a házasság minősége közötti összefüggést tehát ez a vizsgálat kölcsönösnek és gyengének találta. A kimutatott kapcsolatra esetleg magyarázatot kaphatnánk, ha részletesebb felvétellel kerülhetne sor az egyének vallási érzésének intenzitására vonatkozóan. Lehetséges az is, hogy az erősebben vallásos (pl. fundamentalista meggyőződésű) személyek a vallásosság és a házasság minősége változása terén szorosabb összefüggésekről adnának számot. Elképzelhető például, hogy erősen hívő új házasságok esetében a vallásosság alapvetően meghatározza a házasság minőségét. Lényegében megállapítható, hogy az eddigi vizsgálatok még nem elegendőek a felvetett kérdések végleges megválaszolására. Az azonban tény, hogy a vallásos meggyőződés változása a házasság minőségével összefüggő magatartásoknak csak egy részét érinti, a vallási intézmények pedig egyelőre nem képesek megfelelő lelki támaszt nyújtani a családoknak a modern élet kihívásainak leküzdéséhez.

R.G.

PRIoux, F.: *La fréquence de l'union libre en France*. (A házasságon kívüli együttélések gyakorisága Franciaországban.) *Population*, 1995/3. 828—844. p.

1960-ban jelent meg az a René Théry által írt tanulmány, melyet az 1990-es helyzet előzményei, kialakulása feltárásához használt a szerző. Az abban közölt, 1954-re vonatkozó adatokat azonban France Prioux áttértékeli.

Az adatsorokra tekintve meglepődhetünk, hogy az eltelt csaknem fél évszázad alatt a házasságkötés nélkül együttélő párok aránya számottevően nem változott, sőt, a 25—64 éves korú együttélők és házasságban élők esetében, azokat korcsoportonként összehasonlítva is úgy tűnik, az összetétel is alig módosult. A családi állapot szerinti megoszlásukat bemutató táblával összevetve azonban már jól látszik az átstrukturálódás, mely a 90-es években feigysoruló változásokhoz vezet. Duplájára nőtt 90-re a hajadon/nőtlen együttélők száma, és negyedére esett le azoké, akik házas családi állapotúak.

1954-ben óriásiak voltak a regionális különbségek, 1,4 és 32,4 ezrelék között változott a házasságkötés nélkül együttélők aránya. Ugyanilyen markáns különbségekkel találkozunk, ha a párok társadalomban elfoglalt helyzete szerint vizsgáljuk a sokaságot. A ranglétra jellegű táblázat jól mutatja, hogy minél lejjebb helyezkedik el rajta valamely foglalkozási csoport, annál nagyobb arányban fordul elő közöttük házasságon kívüli együttélés. A "legalsó" csoport tagjai (taxisoförök, háztartási alkalmazottak, pincérek, fodrászok) integrálódtak a legkevésbé a társadalomba, nem motiváltak a hivatalos értékek védelmében, és ahol a "legalsó" foglalkozási csoport tagjainak aránya nagyobb, ott a "törvényen kívüli" együttéléseké is magasabb. A kialakult területi különbségeket a továbbiakban két tényező — a városi népesség aránya, ill. a vallásgyakorlás — hatásaként értelmezi a szerző. Az urbanizált területeken a házasságon kívüli együttélési gyakoriság csaknem mindenütt meghaladja az országos átlagot. Az egyház, ill. a vallásgyakorlás hatása pedig már ekkor is kevésbé érvényesült a városokban — a társadalmi langlétrán felfelé haladva azonban egyértelműen nőtt.

A tanulmány második felében az 1990-es állapotot mutatja be a szerző. Az együttélők korstrukturája ekkora jelentősen megváltozott; "fiatalabb" lett, és a házasságkötés nélkül együttélő nők nagyobb hányada dolgozik, mint a házasságban élők esetében. A házasságkötés nélkül együttélő párok többsége, több mint 40%-a munkás kategóriájú, az ő "térképük" nagyon hasonlít az országoshoz. A régiókénti eltérésekben jelentős szerepe van még a mezőgazdasági népesség részarányának, a jellemző településnagyságnak, valamint a hagyományos értékekhez való, területenként eltérő kötődésnek.

Összefoglalva azt mondhatjuk, az 1954 és 1990 között bekövetkezett és a további változások irányát jelző átstrukturálódás ellenére 1990-ben még inkább a hasonlóságok jellemzőek. A 90-es években gyorsult fel a jelenség terjedése annyira, hogy napjainkra már Európa-szerte jellemző családformává vált a "szabad", törvényes házasságkötés nélküli együttélés és gyermeknevelés.

G.M.

ELKELES, T.—SEIFERT, W.: *Arbeitslosigkeit und Gesundheit*. (Munkanélküliség és egészség.) *Soziale Welt*, 1992/3. 279—297. p.

A nyugati ipari országok többsége legkésőbb a 80-as évek elejétől kezdve tartósan szembesült a nagyarányú munkanélküliséggel. Ez a körülmény ösztönözte azokat a tudományos vizsgálatokat, amelyek összefüggést kerestek a munkanélküliség és az egészségi állapot között.

Németországban e kérdésnek különös aktualitást kölcsönöz a keleti területek növekvő munkanélkülisége. Az ország többi részén a munkanélküliségi ráta viszonylag stabil, de emögött lényeges problémák húzódnak meg, mint például a hosszú időn át eredménytelenül

állást keresők jelentős száma. A huzamos munkanélküliség hatást gyakorolhat az érintettek életviszonyaira, társas kapcsolataira, magatartására és végső fokon akár egészségi állapotára is.

A kérdéssel foglalkozó kiterjedt irodalom egyértelműen bizonyítja a munkanélküliség és rossz egészségi állapot közötti összefüggést. Nyitott kérdés azonban, hogy a két tényező egymással milyen kauzális kapcsolatban van. Nem csupán a munkanélküliség okozhat ugyanis károsodást az egészségben, hanem a meggyengült egészségi állapot is szerepelhet az állás elvesztésének okaként. Lényeges továbbá ismereteket szerezni arra vonatkozóan, hogy állástalanság állapotának megszűnése, a munkába állás miként befolyásolja az egészségre vonatkozó panaszokat.

E kérdésre kerestek választ a Német Gazdaságkutató Intézet által végrehajtott longitudinális szociális-gazdasági panel-vizsgálat keretében, mely 1984-ben 6000 háztartás bevonásával indult, és továbbiakban évente ismétlődött.

Az eredmények abban foglalhatók össze, hogy a munkanélküliség önmagában kevésbé játszik szerepet tényleges egészség-károsodást előidéző faktorként. Inkább arról lehet szó, hogy a már eleve valamilyen tartós betegségben szenvedő emberek nagyobb valószínűséggel válnak munkanélkülivé. Lényeges továbbá felhívni a figyelmet arra az összefüggésre, hogy a munkanélküliség főleg az alacsonyabb képzettségű, társadalmi presztízs szempontjából is alacsony színvonalú munkát végző személyeket fenyegeti. Tekintve, hogy az e rétegekbe tartozók egészségi állapota is általában kedvezőtlen, szükségszerűen viszonylag nagy hányadban kerülhetnek a munkanélküliek — főleg a tartósan munkanélküliek — csoportjába halmozottan hátrányos helyzetű személyek, akiknél a hátrányos helyzet egyik elemét a rossz egészségi állapot jelenti. E kérdéscsoport további vizsgálatát elősegíthetnék a munkanélküliség tekintetében kritikus helyzetben lévő régiókra, társadalmi csoportokra irányuló speciális vizsgálataok.

F.J.

FILATKI, H.—FOX, J.: *Differences in mortality by housing tenure and by car access from the OPCS longitudinal study.* (A halandóság lakás- és gépkocsitulajdon szerinti különbségei Angliában: egy longitudinális vizsgálat eredményei.) *Population Trends*, 1995. ősz, 27—30. p.

A társadalmi státusz mérésére különböző kutatások különböző mutatókat alkalmaznak. E mutatók közül a tapasztalatok szerint az egyik leghasznosabb a lakástulajdon, ill. a gépkocsitulajdon. Tanulmányukban a szerzők e két mutató szerint vizsgálják a halandóság alakulását Angliában. Megközelítésmódjuk egyszerre keresztmetszeti és hosszmetzeti: figyelmüket egyrészt az adott időpontban megfigyelhető társadalmi különbségekre, másrészt e különbségek időbeli változására fordítják.

Az elemzés adatbázisát az a longitudinális vizsgálat alkotja, amelynek keretében az 1971. évi és az 1981. évi népszámlálás adatait kapcsolták össze a halálozási statisztikai nyilvántartással. A kutatásba bevont személyek mindkét időpontban az angliai népesség 1 százalékos mintáját alkották. Az 1971. évi minta tagjait 1981-ig, az 1981. évi minta tagjait pedig 1989-ig követték nyomon.

A lakástulajdon változójának a szerzők három kategóriáját (magántulajdon, piaci bérlakás és tanácsi bérlakás) különböztetik meg, a gépkocsitulajdon változója pedig kétértékű (legalább egy autó, ill. egyetlen autó sem). A halandósági szint mutatójaként a szerzők az életkor szerint standardizált halálozási arányt alkalmazzák, az egyes társadalmi csoportok összehasonlításakor pedig a megfelelő arányszámok hányadosát (az ún. rate ratio-t) használják.

Az eredmények szerint mind a hetvenes, mind pedig a nyolcvanas években azok körében volt a legmagasabb a halandóság szintje, akik tanácsi bérlakásban éltek, ill. akik nem

rendelkeztek gépkocsival. Az 1981-es minta férfi tagjainál pl. a magántulajdonú lakásban élők életkor szerint standardizált halálozási aránya 9,5, a tanácsi bérlakásban élőké viszont 12,7 volt. Ugyanilyen nagyságrendű eltérések mutatkoztak a másik változó esetében is: az autóval rendelkező férfiak halálozási aránya 9,2, az autóval nem rendelkezőké viszont 13,0 volt. A fentiekhez hasonló különbségeket tapasztaltak a szerzők a nőknél is.

A két időpontot összehasonlítva megállapítható, hogy az idők során valamennyi társadalmi csoporton belül csökkent a halandóság szintje, a csökkenés mértéke azonban csoportonként eltérő volt. Ennek az eltérő ütemű csökkenésnek a következményeként *növekedtek az egyes rétegek közötti különbségek*: a tanácsi bérlakásban élőknek a saját lakással rendelkezőkhöz viszonyított többlethalandósága tíz év alatt a férfiaknál 26-ról 34%-ra, a nőknél pedig 22-ről 32%-ra ugrott. Hasonló emelkedés volt megfigyelhető a gépkocsi tulajdon esetében is, ahol az autóval nem rendelkezők többlethalandósága a férfiaknál 30-ról 41%-ra, a nőknél pedig 21-ről 24%-ra változott. A részletesebb, korcsoportok szerinti elemzés kimutatta, hogy a többlethalandóság erősebben emelkedett a 65 éven aluliaknál, mint az idősebbeknél.

M.F.

KYTIR, J.—KÖCK, Ch.—MÜNZ, R.: *Historical regional patterns of infant mortality in Austria*. (A csecsemőhalandóság területi különbségei Ausztriában a XIX. század végén és a XX. század első felében.) *European Journal of Population*, 1995/3. 243—249. p.

A XIX. század utolsó harmadáig az ausztriai csecsemőhalandóság az agrártársadalmakra hagyományosan jellemző képet mutatta. A halandóság szintje magas volt és évről évre jelentősen ingadozott. Az 1873-as év döntő fordulatot hozott: ekkor vette kezdetét az a szekuláris csökkenés, amelynek eredményeként 1890 és 1951—1955 között csaknem 80%-kal csökkent a csecsemőhalálozási arányszám.

Az idők során alapvető változások mentek végbe az 1 éves kor alatt meghaltak korösszetételében. Lényegesen megnőtt a *perinatális* — vagyis a közvetlenül a születés körüli időpontra korlátozódó — halandóság szerepe, ugyanakkor visszaesett az ún. *poszt-neonatális* — azaz az első életév későbbi szakaszában jelentkező — halandóságé. Ez a változás összefüggött azzal, hogy az évek folyamán egyre csökkent azoknak a fertőző betegségeknek a súlya, amelyek a posztneonatális szakaszban fejtették ki hatásukat, s nőtt azoké a tényezőké — a terhesség hosszáé, a szülési körülményeké —, amelyek befolyása közvetlenül a szülést követően érvényesül.

Az ausztriai csecsemőhalandóság egyik szembevetendő vonása a *területi különbségek* nagysága és időbeli állandósága. Már a múlt század harmadik harmadában kirajzolódott az a kép, ami napjainkban is megfigyelhető, s amit az alpesi és nem alpesi vidékek éles elkülönülése jellemez. Az alpesi országrészekben — egyebek közt Tirolban és Vorarlbergben — hagyományosan alacsony a csecsemőhalandóság szintje; a nem alpesi régiókban — így pl. Alsó-Ausztriában és Burgenlandban — ezzel szemben évtizedek óta magas.

Mivel magyarázható az alpesi tartományoknak ez a kedvező demográfiai helyzete? Az okok feltárásához közelebb visz, ha külön vizsgáljuk a csecsemőhalandóság két fő életkori szakaszát: a perinatális és a poszt-neonatális szakaszt. Míg a perinatális halandóság tekintetében a regionális különbségek meglehetősen csekélyek, a poszt-neonatális halandóság terén igen jelentős eltérések tapasztalhatók. Amikor tehát a regionális különbségek okait keressük, figyelmünket elsősorban azokra a tényezőkre célszerű fordítanunk, amelyek az első életév későbbi szakaszában befolyásolják az életesélyeket.

E tényezők egyik legfontosabbika a különféle *fertőzések kockázata*. A XX. század derekán az alpesi tartományokban élők körében ez a kockázat feltétlenül kisebb volt, részint az ivóvíz jobb minőségének, részint az alacsonyabb hőmérsékletnek, részint pedig a kisebb népsűrűségnek köszönhetően. Van azonban egy másik, gazdasági természetű

tényező is, aminek a szerepével számolni kell. Az alpesi régió hegyi parasztgazdaságaiban a gyermekeknek komoly gazdasági értékük volt. Ennek megfelelően jobban is vigyáztak rájuk, s ez tükröződött azután az alacsonyabb csecsemőhalandóságban. A nem alpesi tartományokban ezzel szemben a gyermekek gazdasági súlya lényegesen kisebb volt, hiszen nagy mennyiségű olcsó munkaerő állt rendelkezésre. Ezeken a vidékeken a családok — tudatosan vagy tudattalanul — lényegében a *post facto* születésszabályozás gyakorlatát folytatták, amikor nem vigyáztak kellően gyermekeik egészségére. A gyermekek gazdasági értékében tapasztalható területi eltérések tehát végső soron hozzájárulhattak a csecsemőhalandóság regionális különbségeinek kialakulásához.

M.F.

ZIMMERMANN, K.F.: *Tackling the European Migration Problem*. (Az európai vándorlási probléma kezelése.) *Journal of Economic Perspectives*, 1995. tavasz. 45—62. p.

Az élenjáró versenyképesség szándéka a magas fokú innovációs tevékenységet is megkövetelő nemzetközi piacon valószínűleg arra ösztönözheti a fejlett ipari országokat, hogy állandó megújulást igénylő ágazataik érdekében a kvalifikált munkaerőre korlátozódó szelektív bevándorlási politikát valósítsanak meg. Kérdés, hogy ez az elképzelés a gyakorlatban hogyan vihető végbe, a jelenlegi európai gyakorlat mindenestere ettől eltér. A külföldi munkaerőt ugyanis kevésbé szívesen alkalmazzák a kutatásigényes, exportorientált ágazatokban, mint az import konkurenciájával szembenező, alacsonyabb képzettségű munkaerőt foglalkoztató területeken. A bevándorlás e fajtája kétféleképpen hat a versenyképesség alakulására. Egyrészt az olcsó, gyengén kvalifikált munkaerő — többek véleménye szerint — a versenyképesség elvesztését okozhatja hosszú távon a befogadó országban, mivel lassítja az alacsony színvonalon folyó termelésből az igényesebb munkára történő eljutás folyamatát. Ugyanakkor azonban az alacsony minőségű munka viszonylag alacsony bérei ösztönzőleg hatnak a belföldi munkaerőre, hogy vállalkozzon a hosszú távon magasabb jövedelemmel kecsegtető magasabb kvalifikáció megszerzésére.

A közigazdászok gyakran hangoztatják, hogy a munkaerőpiacnak kell meghatároznia a bevándorlás mértékét. E megközelítés elméleti értékén túl azonban a bevándorlás következményeként jelentkező társadalmi súrlódások nélkülözhetetlenné teszik a bevándorlók bizonyos megválogatását és integrálását elősegítő intézkedések megtételét, akár a munkanélküliség problémájának átmeneti félretételével is. Mindennek a célország számára csak akkor lehet haszna, ha a bevándorlás költségeinek egy részét bizonyos pénzügyi kötelezettségek érvényesítése útján átterhelik a bevándorlókra. A belföldiek egyébként is úgy érzik, hogy az idegenek azokból a szűkös javakból szakítanak le egy részt, amelyek bizonyos értelemben az ország polgárait "illetik meg". Egy ország polgárának lenni hasonló egy klub tagságához. Ennek megfelelően az ország is jogosult, hogy az új tagoktól belépési díjat szedjen. Ezáltal is korlátok között tartható és enyhíthető a bevándorlási hullám, ami különösen fontos a munkanélküliség további fennmaradása esetén.

A tanulmány arra is rámutat, hogy a bevándorlás elősegíti a munkaerőpiac rugalmasabbá válását és a bérnövekedés megfékezését, ami több ember foglalkoztatását teszi lehetővé. Ezeket az előnyöket tekintve indokoltnak tűnik, hogy az Európai Unió nagyobb nyitottságot tanúsítson a munkaerő bevándorlása ügyében.

R.G.

DEMOGRÁFIAI FOLYÓIRATSZEMLE

DEMOGRAFIE

a Cseh Statisztikai Hivatal folyóirata
1995. No. 3.

- RYCHTARIKOVÁ, J.*: Nőtlenek és hajadonok házasságkötése a Cseh Köztársaságban a múltban és a jelenben.
POLÁSEK, V.—POSPISIL, M.: A Cseh Köztársaság népessége lakóhely és születési hely szerint.
SIPEK, A.: Rosszindulatú daganatok gyermekeknél, I. rész.
KRÁLOVÁ, L.: Gondolatok az életlársi kapcsolatról a francia nyelvű szociológia és demográfia nyomán.
KOSCHIN, F.: Még egyszer a demográfiai terminológiáról.

DEMOGRAPHY

az Amerikai Népesedési Társaság Folyóirata
1995. No. 2.

- BENEFO, K.D.*: A szexuális önmegtartóztatás időtartamának tényezői Nyugat-Afrikában: egy többszintű elemzés.
RAFTERY, A.E.—LEWIS, S.M.—AGHAJANIAN, A.: Igény vagy képzelődés? Bizonyíték az iráni házasság termékenység csökkenése alapján.
CLARK, W.A.V.—MORRISON, P.A.: A politikai tényezők megerősödésének demográfiai alapjai soknemzetiségű nagyvárosokban.
MASSEY, D.S.—SINGER, A.: Friss becslések az illegális mexikói bevándorlásról.
CHRISTENSON, B.A.—JOHNSON, N.E.: Iskolai végzettség szerinti különbségek a felnőtt halandóságban: megállapítások michigani halotti bizonyítványok adatai alapján.
CRAMER, J.C.: Faji és etnikai különbségek a születési súlyban: a jövedelem és a pénzügyi segélyek szerepe.
HERNANDEZ, P.M.—BELLER, A.H.—GRAHAM, J.W.: Változások a gyermektámogatások fizetése és a leszármazottak iskolai végzettsége közötti összefüggésekben, 1979—1988.
LYE, D.N.—KLEPINGER, D.H.—HYLE, P.D.—NELSON, A.: Gyermekkori életkörülmények és a felnőtt gyermekek kapcsolata a szülőkkel.
WEINICK, R.M.: Az otthon megosztása: amerikai nők és szüleik tapasztalatai a huszadik század folyamán.

1995. No. 3.

- CHERLIN, A.—KIERNAN, K.E.—CHASE-LANSDALE, L.C.*: A szülők válásának demográfiai hatása a gyermekre fiatal felnőtt korában.
FURSTENBERG, F.K.—HOFFMAN, S.D.—SHRESTHA, L.: A válás hatása a generációk közötti átmenetre: új bizonyíték.
KRAMAROW, E.: Egyedül élni idős korban az USA-ban: a háztartások változásának történeti perspektívái.
LOGAN, J.R.—SPITZE, G.D.: Önérdék és altruizmus a generációk közötti kapcsolatokban.
LEIBOWITZ, A.—KLERMAN, J.A.: A házasság anyák foglalkoztatási változásainak magyarázata az idő függvényében.
KAROLY, L.A.—BURTLESS, G.: Demográfiai változás, növekvő kereseti különbségek és a személyes jólét megosztása, 1959—1989.

- MOFFITT, R.A.—RENDALL, M.S.: Kohorsztredek a női családfők élettartam megoszlásában az USA-ban, 1968—1985.
- BUMPASS, L.L.—RALEY, R.K.—SWEET, J.A.: A mostohacsaládok változó jellege: az élettársi együttélés és a házasságon kívüli szülés következményei.
- LILLARD, L.A.—BRIEN, M.J.—WAITE, L.J.: Házasság előtti együttélés és a házasság felbomlása: saját kiválasztásról van-e szó?
- FREEDMAN, V.A.—WOLF, D.A.: Esettanulmány a háztartási és családi adatok többszörös imputációjáról.
- GOLDSCHIEDER, F.K.: Demográfiai interpoláció családokkal és háztartásokkal.

EUROPEAN JOURNAL OF POPULATION
az Európai Népeségtudományi Társaság folyóirata
1995. No. 1.

- LESTHAEGHE, R.—SURKYN, J.: Heterogenitás a társadalmi változásokban: török és marokkói nők Belgiumban.
- DARSKY, L.—SCHERBOV, S.: A nők házasságkötési magatartása a volt szovjet köztársaságokban.
- MASUY-STROOBANT, G.—GOURBIN, C.: Csecsemőhalandósági és egészségi mutatók. Pontosságuk szerepe az 1994-es Európa társadalmi-gazdasági változásainak kimutatásában.
- DIONNE, C.: Generációk közötti relációk és néhány belőlük levezethető modell.

1995. No. 2.

- FIELDING, A.J.: Migráció és társadalmi változás: a bevándoroltak társadalmi mobilitásának vizsgálata Angliában és Wales-ben.
- ONGARO, F.—SALVINI, S.: Az időskorúak szubjektív egészségérzetének megértése: gondolatok két különböző kísérlet alapján — Olaszország és Izrael.
- SCHMERTMANN, C.P.: Bevezetés a nem-paraméteres regresszió alkalmazásába a demográfiai kutatásban.

1995. No. 3.

- KASAKOFF, A.B.—ADAMS, J.W.: A vándorlás hatása a népmozgalmi eseményekben résztvevők korára: a családrekonstrukció történeti demográfiai alkalmazásának kritikája.
- KYTIR, J.—KÖCK, C.—MÜNZ, R.: A csecsemőhalandóság történeti regionális modelljei Ausztriában.
- KYTIR, J.—PRSKAWETZ, A.: A várható élettartam 60 éves korban: epidemiológiai szcenáriók eltolódó halálozások alapján egyes halálokok esetében.
- DAY, L.H.: A termékenység legújabb trendei a fejlett ipari országokban: változékonyság vagy stabilizáció felé?

POPULATION
a Francia Nemzeti Népeségtudományi Intézet folyóirata
1995. No.3.

- DESGÉES, A.—LOU, D.—PISON, G.: Az oltások szerepe a gyermekhalandóság csökkenésében Szenegálban.

- BARBIERI, M.—ALLMAN, J.—PHAM, B.S.—NGUYEN, M.T.: Vietnam népesedési helyzete.
 HAUIDDIER, B.: Az NSZK és Franciaország halandóságának összehasonlítása (1950—1989).
 DELBES, C.—GAYMU, J.: Az öregek bezárkózása az otthoni időtöltésbe: korjelenség vagy generációs hatás?
 FESTY, P.: Az utóbbi idők demográfiai fejlődése Franciaországban.
 MESLÉ, F.: A halandóság Franciaországban: a csökkenés folytatódik.
 BLAYO, C.: Az abortuszok számának alakulása Franciaországban 1976 óta.
 MILLELIRI, J.M. et al.: A kíséret nélküli menekült gyermekek fogadótáborának demográfiaja a zairei Goma körzetében, 1994. július—szeptember.
 KIERNAN, K.—LELIEVRE, É.: Házasság nélkül szülővé válni Franciaországban és Nagy-Britanniában: egy sajátos helyzet különböző oldalai.
 PRIOUX, F.: A házasság nélküli együttélés gyakorisága Franciaországban.
 SALVE-VILLEDIEU, F.-R.—LAVERTU, J.—SASCO, A.J.: Az első szülés korának hatása a mellrák okozta halandóságra: egy becslési módszer.
 RIANDEY, B.: Az emlékezés hibái adatgyűjtéseknél.

1995. No. 4—5.

- SHKOLNIKOV, V.—MESLÉ, F.—VALLIN, J.: Az egészségügyi válság Oroszországban. I. A várható élettartam és a halálokok tendenciái 1970—1993 között.
 SHKOLNIKOV, V.—MESLÉ, F.—VALLIN, J.: Az egészségügyi válság Oroszországban, II. A halálokok alakulása: összehasonlítás Franciaországgal és Angliával (1970—1993).
 SURAU, P.: Variációk a franciaországi öngyilkosságok változására.
 PRATI, S.: Többszörös halálkockázatok elemzésének és értelmezésének egy módszere.
 BURGIO, A.—FROVA, L.: Halandósági előrejelzések halálokok szerint: a tendenciák extrapolációja vagy kor-periódus-kohorsz modell?
 HENRIPIN, J.: A nagyon termékenyek pénzben kifejezhető ajándéka az alacsony termékenységeknek.
 TOULEMON, L.: Nagyon kevés házaspár marad szándékosan gyermektelen.
 LAPIERRE-ADAMCYK, É.—LE BOURDAIS, C.—LEHRHAUPT, K.: A szülői otthon elhagyása fiatal korban az 1921—1960 között született kanadaiak esetében.
 ZARCA, P.: Örökség és társadalmi mobilitás a testvérek körében, II. Leánytestvérek szakmai pályája és társadalmi mobilitása.
 PAIVANDI, S.: Az írástudatlanság demográfiai elemzése Iránban.
 GUIBERT-LANTOINE, C.—MONNIER, A.: Népesedési konjunktúra: Európa és a fejlett tengerentúli országok.
 TOULEMON, L.: A sterilitás problémáinak megoldása és kockázatok a gyermektelenül maradás szempontjából.
 CORBAGE, Y.: Újabb adatok a marokkói népességről: a meglepetések hiánya az 1994. szeptemberi népszámlálásnál.
 HOUDAILLE, J.: Az Első Császárság tisztjei (1803—1815).
 SIMON, P.: A párizsi népesség reprodukciója 1975—1990 között.

POPULATION AND DEVELOPMENT REVIEW
 az Amerikai Népesedési Tanács folyóirata
 1995. No. 63.

- KULCZYCKI, A.: Abortusz intézkedések a volt európai szocialista országokban: konfliktusok Lengyelországban.

- GILLAND, B.: A világ népessége, gazdasági fejlődése és energiaigénye. 1990—2100: az előrejelzések áttekintése.
- MORGAN, S.P.—NIRAULA, B.B.: Nemek szerinti különbségek és termékenység két nepáli faluban.
- JIALI, L.: Kína egy-gyermek politikája: hogyan és milyen hatékonysággal működött? Esettanulmány a Hebei tartományból, 1979—1988.
- HOMER-DIXON, T.: Tudnak-e alkalmazkodni a szegény országok a források ritkulásához?
- CAREY, A.D.—LOPREATO, J.: A termékenység-halandóság kvázi-egyensúly evolúciós demográfiája.
- MASSEY, D.S.: Az új bevándorlás és az etnikai összetétel alakulása az USA-ban.

POPULATION INDEX

a Princeton Egyetem Népesedéskutató Intézetének folyóirata
1994. No. 4.

NAMBOODIRI, K.: Humánökológiai megközeítés a népesedés dinamikájának vizsgálatához. Bibliográfia.

1995. No. 1.

Bibliográfia.

1995. No. 2.

A.J. Coale önéletrajza.
Bibliográfia.

POPULATION STUDIES

a Londoni Közgazdasági Főiskola Népességvizsgáló Bizottságának folyóirata
1995. No. 2.

- DESAI, S.: Mikor hátrányos helyzetűek a nagy családban élő gyermekek?
- ANDERSON, B.A.—SILVER, B.D.: Etnikai különbségek a termékenységben és az újszülöttek nem szerinti összetételében Kínában.
- GOLDMAN, N.—TAKAHASHI, S.—HU, Y.: Halandóság az egyedül élő japánoknál: egy ismételt vizsgálat.
- VELKOFF, V.A.—MILLER, J.E.: Trendek és különbségek a csecsemőhalandóságban a Szovjetunióban, 1970—1990: mekkora a hibás adatok részesedése?
- GRÁDA, C.Ó.—WALSH, B.: Termékenység és népesedés Írország északi és déli felében.
- WILMOTH, J.R.: Csökken-e a halandóság a nagyon idősök korcsoportjában? Egy vizsgálat a Coale—Kisker-féle modell alapján.
- HAINES, M.R.: Társadalmi-gazdasági differenciák a csecsemő- és gyermekhalandóságban a halandóság csökkenése idején: Anglia és Wales, 1890—1911.
- BANKOLE, A.: Kívánt termékenység és termékenységi magatartás a nigériai yorubák között.
- LARSEN, U.: Terméketlenségi különbségek Kamerunban és Nigériában.
- KEILMAN, N.—VAN IMHOFF, E.: A kohorsz-kvantum, mint az időfüggő periódus-kvantum függvénye megismételhetetlen eseményeknél.

1995. No. 3.

- FENG, W.—LEE, J.—CAMPBELL, C.: A házasság termékenysége szabályozása a Qing nemesség körében: következmények kétféle preventív ellenőrzés esetében.
- WILLIAMS, N. - GALLEY, C.: Város-vidék eltérések a csecsemőhalandóságban a viktoriánus Angliában.
- VAN POPPEL, F.: Özvegyasszonyok, özvegyemberek és újránházasságok a XIX. századi Hollandiában.
- RONSMANS, C.: A csecsemőhalálozások sűrűsödési helyei Szenegál egyik vidékén.
- PANIS, C.W.A.—LILLARD, L.A.: Gyermekhalandóság Malajziában: magyarázatok az etnikai különbségekre és a csökkenő tendenciára.
- GUPTA, M.D.: A termékenység csökkenése az indiai Pandzsábban: párhuzam a történelmi Európával.
- ELMAN, C. - UHLENBERG, P.: Együttélés a XX. század elején: idős nők és gyermekeik az Egyesült Államokban.
- REHER, D.: Hiábavaló befektetések: a gyermekhalandóság néhány gazdasági következménye.

POPULATION TRENDS

a brit Népszámlálási és Adatgyűjtési Hivatal folyóirata

1995. ősz

- ARMITRAGE, B.: A népesség struktúrájának és eloszlásának áttekintése.
- BABB, P.—BETHUNE, A.: A házasságon kívüli szülések trendjei.
- CRAIG, J.: A parlamenti választókerületek határainak revíziója — a választókerületek nagyságának egységesítése.
- FILAKTI, H.—FOX, J.: Halandósági különbségek a háztartás lakáshasználati jogcíme és gépkocsival való ellátottsága szerint.
- HORNSEY, D.: Országban belüli népességelőreszámítások 1993. évi adatok alapján Angliában.
- MIRET, P.: Együttélések Nagy-Britanniában: a háztartások struktúrájának bemutatása demográfiai piramisokon keresztül.

ZEITSCHRIFT FÜR BEVÖLKERUNGSWISSENSCHAFT

a Német Szövetségi Népeségstudományi Intézet folyóirata

1995. No. 2.

- HULLEN, G.: A gyermekek kirepülése a családi otthonból. Összehasonlítás Nyugat- és Kelet-Németország között az 1992. évi család- és termékenységfelmérés eredményei alapján.
- DORBRITZ, J.—FLEISCHACKER, J.: Átmenet a népesedéspolitikából a családpolitikába az új szövetségi tartományokban. Hozzászólás a németországi családpolitikai vitához.
- SCHOTT, J.—BERGMANN, K.E.—WIESNER, G.: Az emberi élet meghosszabbításának folyamata. Összehasonlítás Kelet- és Nyugat-Németország között.
- NEBENFÜHR, E.: A második gyermek vállalását meghatározó tényezők.
- FEUCHT, R.: A kiegészített járulékokkal finanszírozott öregségi nyugdíjak terhei a demográfiai változás tükrében.

1995. No. 3.

SCHULZ, R.: Középkorú nők társadalmi kapcsolatai.

SCHWARZ, K.: Milyen családokban nőnek fel a gyermekek és a fiatalok Németországban?

POLLARD, J.H.: Tartós ápolás egyes országokban: demográfiai és biztosításügyi szempontok.

HEIGL, A.: Oktatási helyzet és munkaerő potenciál.

DEMOGRÁFIA

Megjelenik negyedévenként

Felelős szerkesztő: Kamarás Ferenc

Szerkesztőség: Budapest, KSH Népeségtudományi Kutató Intézet, II. Fényes Elek utca 14/18.

Postai irányítószámunk: 1024

Telefon: 212-6549

Kiadóhivatal: 1024. Budapest, Fényes Elek u. 14/18.

Telefon: 212-6576 Fax: 212-6680

Kiadásért felel a KSH Népeségtudományi Kutató Intézet igazgatója

Nyomdai megrendelés törzsszáma: — — — —

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt.

Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a hírlapkézbesítőknél

és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál

(HELIR. Budapest XIII., Lehel u. 10/a. — 1900)

közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a

Postabank Rt.: 219-98636/021—02809 pénzforgalmi jelzőszámra.

Előfizetési díj: félévre 260, — Ft. egész évre 520, — Ft

Szede: a Szerkesztőség